

ŽELEZNIČAR

GLASILO SLOVENSКИH ŽELEZNIŠKIH NASTAVLJENCEV

UREDNIŠTVO
se nahaja v Ljubljani, Šeibenbur-
gova ulica 6/I.
UPRAVNIŠTVO
Dunaj V. — Bräuhäusgasse 84.

Izhaja vsakega 1. v mesecu.
Nefrankirana pisma se ne sprejemajo.
Rokopisi se ne vračajo.

Naročnina:
za celo leto 4:40 K
za pol leta 2:20 K
za četrt leta 1:10 K
Po-amezn številka 18 vin.

Štev. 23 in 24.

V Ljubljani, 1. decembra 1916.

Leto XX.

Pisarna železničarskega deželnega tajništva se nahaja odslej: Šeibenburgova ulica 6I v Ljubljani.

Socializem in kapitalizem po vojni.

Vsakega razredno zavednega delavca zanima danes pred vsem vprašanje, kakšen bo razvoj socializma in kapitalizma po vojni. Ali se razmahne socializem in socialistično gibanje po vojni tako silno kakor še nikdar prej, ali pa pridobe kapitalistični krogi tak vpliv na državno oblast, da jim bo uslužna bolj kakor doslej in da s tem ovirajo napredek socialističnega gibanja? Ti dve vprašanji sta danes v razmotrivanjih teoretične socialistične vede v ospredju. Večina socialističnih pisateljev trdi, da ima socialistično gibanje po vojni najlepšo bodočnost. Da seznamo vsaj nekoliko tudi naše delavstvo s temi socialističnimi teorijami, prinašamo izvleček članka, ki ga je napisal o tem vprašanju sodrug Marchionini v „Neue Zeit“.

Glavni cilj socialističnih strank gre za tem, da osvoji proletarijat politično moč in da uresniči potem socializem. Delo socialističnih strank ne gre za tem, da pribori delavstvu le nekaj boljših življenjskih pogojev v meščanski družbi in mu olajša mezno suženstvo, temveč gre za tem, da nadomesti meščansko razredno družbo s socialistično gospodarsko zadrugo in odpravi mezno delo. Nekateri sodrugi — le peščica jih je — trdijo, da poteče še marsikatero stoletje, preden se uresniči ta socialistični ideal, kajti kapitalizem

se je med vojno učvrstil tako močno, da zatre lahko v miru vsako odločno delo socialistov in da je zato bolje, da si delavstvo polagoma izboljšuje svoj položaj. Dalje pravijo, da mora biti v kapitalizmu vendar silna moč, ker tako sijajno vzdržuje to vojno, čeprav je prej marsikdo trdil, da se polasča kapitalizma že trohnože.

Ali so te trditve utemeljene? Med tem ko trdijo nekateri socialni demokratje, da smo še zelo oddaljeni od končnega socialističnega cilja, pa trdijo v meščanskih krogih ravno nasprotno. Svetovnoznaní monakovski profesor za narodno gospodarstvo, Lujo Brentano, je pisal letos to-le:

„Socialistični državi bodočnosti smo se približali tako silno, kakor ne bi bili mislili tega nikdar pred vojno; ali samo približali smo se jej na pol poto, smo se ustavili. . . . S socialističnimi ukrepi v gospodarskem življenju smo se približali pred točko, kjer bi morali vplivati ti ukrepi blagodejno na vse; naš socializem ni socializem v prid ubogim, temveč v prid gotovim posedujočim razredom; ne vodi k udobnosti vseh, temveč obogatuje posamezne monopoliste, zlasti kmečke posestnike na stroške skupnosti. . .“

Nismo se približali državi bodočnosti bog zna kako silno, a tudi tako daleč nismo od nje, da bi se ne izplačalo, da gremo zanjo v boj. Takozvani „socialistični ukrepi“ v gospodarskem življenju med vojno nas ne približujejo socializmu, temveč imajo edinole namen, da podpirajo meščansko kapitalistično družbo.

Vojna ni doslej uničila kapitalizma; ali močno ga je pretresla in posledice bodo očitne šele po vojni. Proizvajalci so se takoj prilagodili izpremenjenim razmeram in ope-

mili so svoje obrate za vojno proizvajanje. Oni, ki se zato globoko klanjajo kapitalizmu, ne pomislijo tega, da je navezano kapitalistično proizvajanje povsem na proletarijat. Kaj pa naj počno kapitalisti s svojim kapitalom, s svojimi proizvodnimi sredstvi, če pa nimajo delavcev? Kapitalizem se je izkazal med vojno le zato „močan“, ker je podpiral delavski razred, nositelj proizvodjanja, kapitalistično stavbo. Delavci niso mogli drugače postopati. Delavski razred mora nositi tako dolgo kapitalistično breme, dokler ne more uresničiti glavnega socialističnega cilja. Prešibek je bil, da bi preprečil vojno in tudi socializma ni mogel udeležiti. Tega obojega pa delavski razred zato ni zmožal, ker je premalo socialistično izobražen. Proletarci so tudi glavni nositelji vojne; oni tvorijo največji del armad in tudi produkcija za vojno je v njihovih rokah. Kako odločujočega pomena je danes delavski razred, to je razložil na Angleškem bivši municijiski minister Lloyd George. Med drugim je dejal na kongresu strokovnih organizacij v Bristolu to-le:

„Strokovne organizacije spadajo k najmočnejšim silam življenja v tej deželi. Z njimi je naša zmaga zagotovljena, brez njih je naša stvar izgubljena. Koncem septembra smo ustavili nemške armade. Doživele so velik poraz na Francoskem; Rusija je prodirala proti Karpatom in tudi proti vzhodni Prusiji. Danes je vse drugače. Zakaj? Ker je posegel nemški delavec vmes. Delavske zveze v Nemčiji so pripravljale vojno. Delale so, ustvarjale mirno in vztrajno, samozavestno, brez presledka, brez stavk, mesec za mesecem, jeseni, pozimi in spomladi. Potem pa se je sprožil silni plaz krogel, raztrgal je orjaške ruske armade na dvoje in jih zavrnil. To je

LISTEK.

Karte za denar.

Naše oblasti so zopet ustrelile kozla, ali pravzaprav: Potratile so čas na malenkosti. Kakor nedeljski lovci streljajo na brezpomembne špisarje in podirajo kozle, a kapitalnega jelena izpuščajo skozi zanjko.

Nedavno tega so odkrili v Nemčiji preizkušeno sredstvo proti pomanjkanju. Prej so govorili: Sila uči moliti. — 1914/16 so predrugačili to geslo (kar je povsem pametno) tako: Sila uči misliti. Mislili in mislili so in iznašli — karto.

Lehko trdimo, da je postal tudi pri nas karton univerzalno ljudsko živilo. Kruha je primanjkovalo — vun s kartami za kruh; masti vedno manj in manj — karte sem; sladkorja ni — torej karte za sladkor; kava, olje — vse na karte; mesa je vsak dan manj — zakaj ni še kart? i. t. d.

Pravzaprav bi se človek lahko zjokal. Glavno stvar smo pa pozabili. Kapitalnega

jelena. Kaj smo res udarjeni s kurjo slepoto, da ne vidimo gozda vsled samih dreves? Ali se vam še nič ne svetli v možganih?

Torej napnite ušesa. Karta za mast je prav čedna reč. Ali kaj mi pomaga karta, če ne dobim z njo nikjer masti? Torej! — Potrebno je namreč, da je tudi kaj masti. Pa vzemimo, da je dovelj masti. A potem: Kaj mi pomaga mast, če pa nimam denarja, da jo plačam. Treba je torej. . . .

Ali vidite kapitalnega jelena? Ali razumevate to velikansko bedarijo? Na karto za denar smo pozabili. Popolnoma enaki smo sistemu Janezu Préfrigancu, ki mu je dal sveti Peter oblast, da sme vedriti in oblačiti in Janez je sopal dež, točo, viхро in vse drugo na zemljo — samo na oživljaljočo solnčno svetlobo je pozabil, in njegova grozdje je bilo kisló kot jesih.

Karto za denar sem! Kaj mislite, da manjka denarja v deželi? Seveda mi ga bolj malo vidimo. Jaz n. pr. ga nimam prav nič; vi spoštovani gospod tudi ne? — Škoda, rad bi vas bil napumpal. Ali povem Vam, kje tiči denar: Poskrili so ga.

Ha, vidite, na to niste mislili, da se je zgodilo z denarjem prav tako kakor z moko, s krompirjem, z mastjo: Nekaj vampežev ga je nagrabilo in ga skriva na škodo splošnosti. Ali pa zahtevajo nesramne protiusluge za to, če ga dajo.

Denarja je dovelj, verujte mi. Ali kje tiči policija?! — Preiskuje pri mesarjih in zaloti zaklade masti, mesa i. t. d. To je vse lepo, ampak silno nepraktično prav ozkosrčno.

Blagajne naj izpraznuje!

Na milijone pridržanega denarja bi našli. Jaz napovem lahko takoj nekaj takih gospodov, od katerih tehta vsak osemestno število. Vi tudi gospod, glejte, to je imenitno.

Oh, kako lepa bi bila bodočnost. Pred menoj vstaja podoba: Ves denar zaplajen in odkazan državnim razdeljevalnici. S filialkami prepreže vso deželo. Vsako soboto prihajajo državljani in prejemaajo na karto pol kilograma za bodoči teden. Velike blagajne pa gole kakor jesensko polje.

Ali bi ne bilo to krasno, idealno? Torej: Vun s karto za denar, vun z državno razdeljevalnico za denar. Kapitalni jelen mora pasti.

bila zmaga nemških delavcev. Ta sunek v Rusijo je zmaga nemških delavskih zvez. Ne Hindenburg, ne Mackensen ali kak drug plemeniti gospod ni priboril zmage, pravi zmagovalec je delavec..."

Lloyd George je znan kot pretkan huj-skač; nemške delavce je hvalil zato tako visoko, da jih prikaže angleškimi kot zgled, da jih vzpodbudi, naj pomagajo angleškemu imperializmu k zmagi. Ali jedro stvari je zadel angleški minister. Usoda kapitalistične družbe je v resnici v rokah proletariata, ki se je dvignil v zadnjih desetletjih do take veličine. To moramo pred vsem predočiti delavstvu, a ne „moči“ kapitalizma, s katero naj paradira k večjemu oni, ki bi zvedil rad delavstvo od njegovega zgodovinskega poslanstva in se rad izognil boju za osvojitve politične moči.

Seveda bi bilo pa napačno, če bi podcenjevali silo in moč kapitalizma. Ali ta moč pa tudi ni tako ogromna, da bi obesili vse socialistične ideale iz strahu pred njo za desetletja na kol. Del kapitalistov je vsled vojne hudo prizadet, a drugi del — gotovo večji — je pa spravil visoke dobičke na varno. Zlasti velja to za kartelirane obrate in za veleposestvo. Med vojno se je izvršila pred vsem velika koncentracija kapitala. Ali utrjuje ta razvoj stališče kapitalizma? Ne! Doslej smo priznavali za ugoden predpogoj socializma, če so se združevala produkcijska sredstva in kapitalije v ozkem krogu. Koncentracija kapitala izpodriva manj trdne podjetnike od produkcije; mali obrati izginjajo, veliki obrati se širijo, proletarijat narašča. S tem se ojači kapitalizem le na zunaj, a njegovo stališče v družbi postaja šibkejšo čim bolj napreduje koncentracija kapitala. Čim bogatejši postajajo kapitalisti, tem revnejše postajajo široke ljudske množice. Čim večja je oblast kapitala, tem hujši pritisk na proletarijat. Njegova odvisnost postaja večja; negotovost njegove eksistence narašča in pred vsem bo po tej vojni proletarijat v silni gospodarski bedi. Poizkušali bodo, da mu nalože večji del davčnih bremen. Kaj bodo res prenašali proletarci take razmere stoletja, kaj bodo mirno gledali kako se steka zaslužek njihovega dela v nekaj žepov in se izrablja ta zaslužek za to, da jih nadvladajo? Ali ne bo prihajalo vsled teh razmer vedno več proletarcev do spoznanja, da je potrebno, da se izpremene kapitalistična produkcijska sredstva v družabno imetje? Prepričani smo, da bo prodiralo to zadnje spoznavanje uprav zmagoslavno med proletarci in zato je le v našem interesu, da se koncentrirajo kapitalije in proizvajalna sredstva. Taka „okrepitev“ kapitalizma pospešuje njegov konec.

Vojna izredno pospešuje ta razvoj in zato se obeta socializmu v bodočnosti bogata žetev. In tudi s tem računamo lahko z vso gotovostjo, da se polaste po vojni države vseh večjih obratov, da zacelijo svoje finančne rane. S tem pa pridejo obrati pod kontrolo parlamentov, kjer imajo proletarci že sedaj precej vpliva. Če prevzame država le nekaj veleobratov, je to zopet občuten udarec za kapitalizem.

Pozabiti ne smemo tudi tega, da so bili doslej srednji stanovi mogočna opora kapitalizma. Vojna pa je močno zrahljala gospodarsko neodvisnost srednjih stanov. Mnogo majhnih obratov in trgovin je odplavila vojna, ker so odšli lastniki v vojno. Ko se vrnejo, pa jim bo manjkalo sredstev, da prično iznova svoj obrat, ker so se cene vseh surovin, strojev, tako dvignile, da je enkrat za vselej uničena samostojnost manjših obrtnikov in trgovcev. Da bi pa posojevali veliki kapitalisti po vojni denar tem malim ljudem, to je pa popolnoma izključeno. Po vojni bo pomanjkanje kapitalij in kapitalisti bodo nalogali svoje imetje tam, kjer bo zanj največja varnost in najvišji dobiček in to so veleobrati. Srednji stanovi bodo proletarizirani in pomnožili delavske vrste. K srednjim stanovom prištevamo tudi uradništvo in nastavljenec. V teh krogih je pa sedaj prav tako beda kakor med mezdnim delavstvom. Uradništvo

je med vojno izpregledalo in gotovo je, da se pridruži v bodočem gospodarskem boju delavstvu. Vse to slabi kapitalizem in socialna demokracija nastopi lahko pot v bodočnost z najlepšimi upi.

Za vojno gospodarsko oskrbo železničarjev.

Povišane pristojbine za prehrano eksponiranim uslužbencem in delavcem na državnih železnicah.

Železniško ministrstvo je izdalo odlok, s katerim povišuje eksponiranim poduradnikom, slugam, pomožnim poduradnikom, pomožnim slugam in delavcem za 50 odstotkov dijete in pristojbine za prehrano za službena potovanja izven službenega kraja. Povišanje se računa od normalnih pristojbin, določenih v §§ 11 in 13 regulativa za pristojbine. Na službenem potovanju v tuzemstvu, kadar je uslužbenec ali delavec več kakor 14 dni na enem in istem kraju izven službenega kraja, gre izredna pristojbina le za prvih 14 dni.

Preskrba s čevlji.

Uprava državnih železnic je naročila večjo množino takozvanih „Hopjes podplatov“, ki jih bo oddajala po lastni ceni uslužbencem in njihovim družinam. Uslužbenci dobe podplate od svojih predstojnikov le proti takojšnjemu plačilu v gotovini.

Podplati veljajo:

Moški podplati št. 1 za čevlje št. 38/40	K 3'50
„ „ „ 2 „ „ „ 41/43	„ 3'90
„ „ „ 3 „ „ „ 44/46	„ 4'40
Ženski podplati št. a za čevlje št. 35/37	K 3'—
„ „ „ b „ „ „ 38/40	„ 3'50
„ „ „ c „ „ „ 41/43	„ 3'90
Otroški podplati št. e za čevlje št. 22/25	K 2'20
„ „ „ f „ „ „ 26/30	„ 2'50
„ „ „ g „ „ „ 31/34	„ 2'80

Vsakemu paru podplatov je pridano navodilo, kako se pridrijo na čevlje. Od dobavanja teh podplatov so izvzeti uslužbenci, katerih čevlji se odkazujejo v popravilo lastnim delavnicam.

Preskrba krme za železničarje, ki se pečajo z živinorejo.

Poročali smo, da je vložila organizacija pri železniškem ministrstvu vlogo, kjer prosi, da preskrbi ministrstvo onim železničarjem, ki se bavijo z živinorejo, potrebno krmo. Železniško ministrstvo je odgovorilo na to vlogo, da je že naročilo direkcijam, naj poziv pri uslužbencih količino krme, ki jo bodo potrebovali l. 1916/17.

Preskrba s krompirjem.

C. kr. železniško ministrstvo je odredilo, da se dovoli uslužbencem in pomožnim uslužbencem, stalnim in nestalnim delavcem, ki imajo svoje gospodinjstvo predjem, da si nabavijo 300 kilogramov krompirja za zimo. Predjem vrnejo uslužbenci v 6 enakih, zaporednih mesečnih obrokih. Kdor izstopi iz službe, preden je še vrnil ves predjem, se mu odtrga dolg ob izplačilu njegovih prejemkov. Žene uslužbencev, ki so v vojaškem službovanju ali kje drugje v službi, dobe predjem, če podpišejo izjavo, s katero priznajo, da se jim odtrga lahko dovoljeni predjem od posmrtnine. Krompir bodo oddajala v prvi vrsti skladišča za živila; ker pa vsi uslužbenci niso včlanjeni pri skladiščih, se poskrbi za druga oddajna mesta.

Prehrana železniškega osebja na stroške vojne uprave.

C. kr. vojno ministrstvo je izdalo glede prehrane železniškega osebja, na stroške vojne uprave odlok, katerega glavne določbe so:

Železniško osebje vojaških in kopalniških vlakov dobi erarično prehrano na postajah, kjer dobi tudi moštvo hrano. Za vojaške vlake veljajo le oni vlaki, ki vozijo zgolj le vojaške transporte, potem sanitetni vlaki in

vlaki z ujetniki. Če so pa priklopljeni vojaški transporti drugim vlakom, tedaj ne dobi železniško osebje erarične prehrane.

Montura za zavirače.

Po nalogu organizacije je izročil sodrug Tomschik železniškemu ministrstvu vlogo, kjer opozarja na to, da imajo vsi zavirači že skrajno slabo obleko in zahteva za to, naj preskrbi železniško ministrstvo temu osebju zimsko monturo.

Kuhinje za osebje na državnih železnicah.

Železniško ministrstvo je izdalo odlok, v katerem zahteva ureditev kuhinj za osebje tako, da se poravnajo vsi stroški kuhinj le s prejemki teh kuhinj. Sodrugi Tomschik je vložil zato pri ministrstvu spomenico, kjer dokazuje, da je to popolnoma izključeno, če naj dobiva osebje iz teh kuhinj res zadostno in tečno hrano.

Aprovizacija železničarjev.

Železniški minister Ernest Schaible je poslal dne 14. t. m. vsem uradom državne železniške uprave naslednji razpis:

Življenje je postalo vsled nastopivše pčlosti živežnih zalog in s tem zvezane druginje za železniške uslužbence kakor tudi za vse ostale prebivalce države težavno. Ob sedanjih razmerah se morajo tudi železniški uslužbenci zadovoljiti in sprijazniti s tem, da je neobhodno potrebno, omejiti potrebe vsakdanjega življenja do skrajne mere.

Železniško ministrstvo si pa v zvezi z drugimi poklicanimi drž. uradi neprestano prizadeva, da zagotovi preskrbo železniških uslužbencev z živili v toliki meri, kolikor je to ob danih razmerah mogoče.

Ravno tako bo železniška uprava skrbela za olajšanje življenjskih razmer svojih uslužbencev s tem, da bo pomnožila osobne kuhinje, odkazala zemljišča v svrhu obdelave, pospeševala rejo malih živali, dovoljevala ugodnosti za prevoz živil, namenjenih uslužbencem in podobno. Tudi z nadaljnimi izrednimi denarnimi podporami bo skušala uslužbencem omiliti učinke druginje.

Ako bi kljub vsem prizadevanjem na kakem službenem mestu nastopilo začasno pomanjkanje živil, ne sme biti to nikdar povod, da ustavijo uslužbenci delo.

Pod nobenim pogojem se ne more trpeti ravnanja železniških uslužbencev, ki bi moglo motiti redni promet železnic in spraviti v nevarnost s tem zvezane vojaške interese, kakor tudi preprečiti za državljane in uslužbence same neobhodno potrebni redni dovoz živil.

Zato opozarjam vse uslužbence na določila cesarske naredbe z dne 25. julija leta 1914. o kaznih za motenje javne službe ali javnega obrata; glasom teh določil morejo organi generalnega nadzorstva v slučaju motitve železniškega obrata odrediti takojšnjo odpustitev krivih uslužbencev, vrhu tega pa imajo taki uslužbenci pričakovati tudi zaporne kazni, ki se še posebno poostre, ako so vsled kaznivega ravnanja v nevarnosti vojaške koristi.

Razentega se bodo v takih slučajih vsi tisti obrati, ki so pod vojaškim nadzorstvom, vedno pravočasno poslužili sodelovanja vojaške straže, oziroma bodo tu-uradno zahtevali, da se nastavi vojaška straža.

Prebiti moramo za vsako ceno in obrezuspešiti sovražnikov načrt, da bi nas izstradal, ko nas ne more z orožjem premagati. Ta misel naj preveva vsakega železničarja.

Politični razvoj v naši državi za vladanja cesarja Franca Jožefa I.

Ko je prevzel 2. decembra 1848 rajni cesar Franc Jožef I. vladarstvo, so bili v Avstriji časi burnih političnih dogodkov. Veliko revolucionarno gibanje je upropastilo fevdalizem. Nekaj mesecev prej je odpravil revolucionarni državni zbor tlako, desetino

in sodnijsko oblast graščakov. V prvih letih cesarjevega vladanja so bili ustvarjeni zakoni, ki so ustanovili moderno kmetijstvo na podlagi kmetiške zasebne lastnine in svobodnega mezdnege dela. V osemindesetih letih cesarjevega vladanja se je razvil na tem temelju moderni kapitalizem, ki obsega veleindustrijo, veletrgovino, moderne prometne zveze, boj med kapitalom in rokodelstvom in vstajenje delavskega razreda.

Ob začetku cesarjevega vladanja je bila Avstrija z Ogrsko vred enotna država, ki so jo vladali z enega mesta v absolutističnem duhu in ki jo je upravljala birokracija, komandirana z Dunaja. Med njegovim vladanjem pa se je zrušila ta absolutistična stavba, absolutizem se je umaknil parlamentarizmu, enotna država se je razcepila v dva dela, v Avstrijo in Ogrsko, vedno širše množice so si osvajale moč v javnem življenju. Seveda ni šel ta razvoj v ravni črti. Ob nastopu cesarjem je imela država na čelu vlado kneza Schwarzenberga, ki je predstavljal birokratični absolutizem, močno prepojen z idejami meščanskega sveta. Njej je sledila reakcionarna Kubeckova vlada, stremeča po uveljavljanju predmarčnega absolutizma. Po padcu te vlade so prišli na površje Goluchowski, Schmerling, Belcredi, ki so hoteli uveljaviti fevdalni federalizem in birokratični centralizem. Katastrofa l. 1866 in odločitev Ogrske l. 1867 sta uravnali v Avstriji pot meščanstvu. Hohenwartova vlada, opirajoča se na avstrijske Slované in fevdalce, je imela prav tako kratko življenje kakor vlada meščanskega ministrstva in Auerspergovega, kjer je bila izražena nemška bužvazno liberalna moč. Okupacija Bosne je odstranila to vlogo in prišel je Taaffe, ki je vladal dolgo časa z večino, sestavljeno iz fevdalcev, Slovanov in klerikalcev. Po Taaffejevem padcu je pričela doba burnih narodnostnih bojev. V tem času si pa pribori tudi delavski razred svoje državljanske pravice. Taaffejeva volilna reforma ni prodrla, a Badeni je otvoril delavstvu vrata v državni zbor. Gautsch in Beck sta uveljavila splošno volilno pravico. Narodnostni boji ne potihnejo kljub temu. Bienert, „izpopolni“ demokratični parlament s § 14, Stürgkh je njegov naslednik.

Kdor smatra razvoj držav za delo vladarjev, temu se zdi vedno menjavanje vladnih sistemov za brezsmiselno, nasprotujoče, nerazumljivo. Mi pa vemo, da volja enega ne določuje usod narodov in držav. Razvoj gospodarskega življenja določuje razmerje moči med razredi in narodi.

Iz cesarjevih mladih let.

Mladostni vtiski določujejo navadno poznejše življenje. Velik vpliv na cesarjevo stališče k političnim vprašanjem so imele osebnosti, ki so vodile življenje mladega nadvojvode v prvih dvajsetih letih njegovega življenja. Najmočnejši vpliv na cesarja je imela pred vsem njegova mati, nadvojvodinja Sofija, hči bavarskega kralja Maksa. Nadvojvodinja Sofija je bila zvesto vdana hči katoliške cerkve. Njeno razmerje do cerkve je bilo drugačno nego razmerje avstrijskih državnikov pred l. 1848. Ti so izrabljali cerkev kot sredstvo državne oblasti, varovali so avtoriteto cerkve pred ljudstvom, a skrbeli so tudi za to, da ne postane cerkev samostojna sila proti državi. A nadvojvodinja Sofija je bila globoko verna in ni smatrala cerkve za politično sredstvo države, temveč jej je bila cerkev samostojni, najvišji namen, ki naj mu bodo podrejeni vsi politični nameni. Taka naziranja je vcepila tudi Francu Jožefu.

Vzgojitelj bodočega cesarja je bil grof Bombelles, po rodu Francoz. O tem vzgojitelju je sodil knez Metternich tako-le: „Grof Bombelles spada k onemu malemu številu ljudi, ki mislijo, kar jaz mislim, vidijo, kar jaz vidim in hočejo, kar jaz hočem“. Wessenberg pa piše o tem vzgojitelju, da se ne odlikuje za drugim, nego z vsem vidno pobožnostjo in s svojo strastno ljubeznijo do jezuitov. Mladega nadvojvoda je poučeval tudi še opat Rauscher in Metternich sam mu je predaval o politiki in državnem pravu.

Ob nastopu vlade.

Armada je zatrla revolucijo. Windischgrätz je zadušil binško upor v Pragi, Radetzky je zmagoval v Italiji in ban Jelačić je ukrotil Ogre. Generali so gospodovali tedaj v državi in pripravljali so se, da iznova upostavijo absolutizem. Revolucionarjem niso uresničili nobene zahteve, temveč so navalili nanje z vojaštvom. Cesarski dvor je odšel v onih burnih dneh z Dunaja v Olomuc in Windischgrätz je bombardiral Dunaj in ga tudi osvojil. Cesar Ferdinand, ves bolan, in prestolonaslednik, njegov brat Franc Karl, sta se odpovedala prestolu. Nadvojvoda Franc Jožef je postal cesar. Med tem so po težkem borenju ugnali tudi Ogre s pomočjo enega ruskega armadnega zbora.

Ko je postal nadvojvoda Franc Jožef 2. decembra 1848 cesar, je bil star osemnajst let. V državi je bil upor in od Prusije je pretela huda nevarnost. Krivično bi bilo, če bi naprtili osemnajstletnemu mladeniču, ki je prevzel vladarske posle v času, ko je pretel državi pogin, odgovornost za to, kar se je dogodilo v prvih dveh letih njegovega vladanja. Kar se je zgodilo grozot v času protirevolucije, za to so odgovorni Windischgrätz in Schwarzenberg, Bach in Haynau.

Čas absolutizma.

Windischgrätz je napravil za ministrskega predsednika svojega svaka kneza Feliksa Schwarzenberga. Mislil je, da bo ta vladal nemejno. Ali kmalu se je posrečilo Kubecku, da je pridobil zaupanje mladega cesarja. Kubeck je postal do l. 1850 najmočnejši mož na dvoru. Kubeck je bil nasprotnik konstitucionalnega vladanja, nasprotnik upravnih reform in nasprotnik gospodarske politike; on je zastopal v cesarjevem svetu predmarčne nazore, brezobzirno nepopustljivost, „močno roko“. Kubeck je stal na čelu državnega sveta. Med tem in ministrstvom se je vnel boj in cesar je bil sodnik med nasprotujočimi nazori. Komaj enaindvajsetletni cesar je prevzel zato polagoma sam vso oblast. Schwarzenberg je bil razglasil provizorično ustavo, a kmalu so jo preklicali in zavladal je goli absolutizem. Po Schwarzenbergovi smrti ni bil poklican nihče več za ministrskega predsednika, cesar si je pridržal sam vse odločitve.

Nalogo ki jo je prevzel cesar na ta način, je bila še težavnejša, ker so hoteli dobiti nanj vpliv zastopniki različnih smeri. Bach in Kubeck, Buol in Brück so bili tekmeči. Šef kabinetne pisarne Grünne je obvladoval armado in zastoj se je trudil Heß, šef Radetzkyjevega generalnega štaba in zmagovalac na italijanskem bojišču, da bi zajezil vpliv Grünneja, ki je bil pri armadi nepriljubljen. Dunajski policijski šef Kempen pa se je izkazal v tem času dostikrat močnejšega kakor vsa ministrska konferenca. Tudi žene v cesarjevem obližju so zastopale različne politične smeri. Cesarica Elizabeta je imela za zaupnike voditelje ogrskega plemstva, Deaka in Andrassyja, a cesarjeva mati je zastopala mnenje, da pripravlja vsaka popustljivost napram opoziciji le revoluciji pot. Iz vseh teh najrazličnejših vplivov so nastale one negotovosti v političnem življenju tedanjega časa. Splošno pa so imeli konservativni cesarjevi svetovalci nanj močnejši vpliv. Cesarjeva mati, Kubeck, Grünne in Kempen so uživali večje zaupanje. Cesar je soglašal tedaj s svojo materjo, da zbuja priznanja opoziciji le nevarni pohlep. Če so prihajali v onih časih zastopniki opozicije k cesarju, jih je prav odločno zavrnil. Baron Josika, voditelj konservativnega ogrskega plemstva, je prišel k cesarju kot priprošnjak svoje dežele, kjer je hudo gospodarila protirevolucija, a cesar je prekinil njegove tožbe z besedami: „Vi ste bili na medvedjem lovu; o tem mi rajše pripovedujte“. Po vstajah iz l. 1848 je smatral cesar za posebno nevarnost vseučilišča. Dejal je, da so profesorji še nevarnejši nego dijaki. Z odredbami iz l. 1850. je odpravil cesar cerkvenopolitično zakonodajo Jožefa II. Občevanje škofov s papežev kurijo, priobčevanje

pastirskih listov in vzgoja duhovništva so bili oproščeni državnega nadzorstva in škofje so dobili pravico, da smejo nalagati duhovništvu tudi posvetne kazni. Konkordat iz l. 1855 je bil pa višek teh cerkvenopolitičnih zakonov in odgovarjal je povsem osebnemu cesarjevemu naziranju.

Med fevdalnim plemstvom in buržvazijo.

Bitke pri Magenti in Solferinu so sklenile absolutistično dobo. Po porazih l. 1859 je spoznal cesar, da ne more nastopiti brezustavna Avstrija v neizogibni boj za prevlado v Nemčiji. Cesar si je pa pridržal še vedno upravo in vodstvo armade. Silna delovna moč cesarjeva je omogočala, da je odredil doslej vse važnejše ukrepe v civilni in vojaški upravi sam. Ali pri zakonodaji je hotel dati sedaj tudi ljudstvu vpliv. Dve stranki sta stopili sedaj v boj: Na eni strani nemška buržvazija in birokracija, ki sta stremeli po upostavitvi liberalne enotne države pod nemškim vodstvom; na drugi strani pa ogrsko, češko in poljsko fevdalno plemstvo, ki je zahtevalo, podpirano od klerikalcev in slovanskih narodov, federalistično ustavo, s težiščem zakonodaje v deželnih zborih. Cesar je nagibal najprej k fevdalcem in vlada Goluhovskega je izdala oktoberski diplom, s katerim so bili pozvani deželni zbori k sodelovanju pri zakonodaji. Takratni dež. zbori pa se niso razlikovali mnogo od predmarčnih deželnih stanov. A kmalu nato se je odvrnil cesar od te struje, ker je menil, da s fevdalno slovanskim federalističnim režimom ne zadovolji buržvazije in da si Avstrija s takim režimom ne pridobi simpatij v Nemčiji, kjer bi dosegla rada cesarsko krono. Že čez nekaj mesecev je prevzel vlado Schmerling, oktoberski diplom, prej „nepreklicni temeljni zakon“, je bil preklican in Schmerling je izdelal nemško centralistični februarški patent. Poizkus, da bi vladali vso državo — od bavarske do turške meje — z enega mesta in jej dajali zakone iz enega državnega zbora, je bil obsojen od vsega začetka. Ogrska ni priznala Schmerlingovega državnega zbora. In cesar je šel zopet k fevdalcem, zlasti še, ker so nasprotovali liberalci zahtevam vojaške uprave in delali zoper konkordat. Ko so še menili vsi, da je Schmerling vsemogočen državni kancelar, se je že pogajal cesar z grofom Esterhazyjem, o preosnovi ustave. Esterhazy je svetoval cesarju, naj izroči zakonodajo dež. zborom, a za zadeve, skupne vsej državi, naj vpostavi zopet absolutizem. Vpliv ogrskega magnata je bil tako velik, da je izdal cesar Schmerlingovim uradnikom tajno povelje, da sporoče vse načrte Schmerlingove Esterhazyju. Schmerling je odstopil, ker je bil njegov zaupnik grof Zichy odpuščen in poklican na njegovo mesto Esterhazyjev zaupnik Majlath za ogrskega dvornega kancelarja, ne da bi bil Schmerling vedel o tej izpremembi. Za njim je prišel Belcredi, čigar vlada je odpravila ustavo, le štiri leta po februarškem patentu. Brez ustave je šla Avstrija v vojno l. 1866.

Po vojni so se nadaljevala pogajanja z ogrskim plemstvom in uspeh je bil, da se je razcepila država na dva dela. V Avstriji je zavladala na to liberalna buržvazija z meščanskim ministrstvom. To ministrstvo je bila prva parlamentarna vlada Franca Jožefa.

Brezdvomno je, da cesar ni bil naklonjen ne liberalni stranki in ne njeni vladi. Cesarju je bilo neprijetno, da so se upirali staro liberalci militarističnim zahtevam in še bolj nesimpatična mu je bila liberalna zakonodaja v cerkveno političnih stvareh. Da je označil papež cerkveno politične postavbe iz l. 1868 za „ostudne in vredne prokletstva“, to je bolelo cesarja, kot zvestega sina cerkve, prav hudo. Klerikalci so pričeli viharno agitacijo proti liberalnim postavam in jih niso hoteli izpolnjevati. Linški škof Rudigier je bil takrat obsojen zaradi motenja javnega miru na 14 dni zapora; cesar ga je takoj pomilostil. Cesar ni bil naklonjen ne liberalni zakonodaji in ne liberalnim voditeljem. Ko je bil nekoč ministrski posvet pod cesarjevim predsedstvom,

se je vnel hud prepir med Giskro in Herbstom. Giskra je udaril tedaj s pestjo ob mizo. Zgodovinar Schöffle pravi o tem: „Ta udarec s pestjo ob mizo je bil usodnega pomena za meščansko ministristvo“.

Parlamentarična doktrina uči, da je treba sestaviti vlado iz večine v parlamentu. Po tej doktrini ni vladar svoboden pri izbihi ministrov, zaupati mora vlado parlamentarni večini. Cesar se je ravnal po tem liberalnem nauku in pustil liberalno vlado dve leti na krmilo, čeprav ni odgovarjala njena politika njegovim nazorom. Potem pa je zavrgel to načelo, ker se mu ni zdelo prav, da pusti vladati može, katerih delovanje smatra za škodljivo. 29. oktobra 1870 je dejal v usodopolni avdijski profesorju Schöffleju: „Svojim narodom ne morem več lagati“. Po tej avdijski je prišlo na krmilo fevdalno slovansko ministristvo Hohenwartovo. Toda Hohenwart ni obstal dolgo. Cesar je spoznal, da fevdalno ministristvo ne ublaži nasprotstva nemško liberalne buržvazije, da ogroža razmerje z Ogrsko in Nemčijo. Za Hohenwartovim ministristvom je prišlo zopet liberalno ministristvo pod predsedstvom kneza Auersperga. L. 1873. je prišla gospodarska kriza, ki je izpodkopala tla liberalni vladi, liberalci so rasprotovali okupacije Bosne in tudi Bismarck se je odvrnil v Nemčijo od liberalcev — vzrokov dovolj, da je cesar odpustil Auerspergovu ministristvo in poklical Taaffeja, ki je uveljavil nov sistem vladanja.

Od Taaffeja do Badenija.

Grof Taaffe je bil v otroških letih cesarjev tovariš pri igri in pouku. Ko je bil cesar v Pragi, je bil Taaffe tam namestniški svetnik in cesar se je spomnil zopet tovariša iz otroških let in mu postal izredno naklonjen. Taaffe je odslej hitro napredoval in že v meščanskem ministristvu je bil policijski minister. Bunzel, ki raziskuje zgodovino avstrijskega delavskega gibanja, je dokazal iz arhivov, da je usilil Taaffe liberalni vladi na koncu let šestdesetih zasledovanje delavskih društev — vsa delavska društva so bila takrat kot „državi nevarna“ razpuščena. Po padcu liberalcev je postal Taaffe ministrski predsednik. On se je opiral na „železni obroč“, ki so ga tvorili češki fevdalci, poljska žlahta, klerikalci vseh narodov in Čehi. Nemški liberalci so tvorili opozicijo.

Taaffe, „cesarjev minister“, je užival izredno cesarjevo zaupanje. Cesar ga je smatral za svojega prijatelja in ga tikal. Tako dolgo kakor Taaffe ni vladal noben minister; od l. 1879. do 1893. je vodil državne posle. Med tem časom se je izpremenilo cesarjevo razmerje do vlade. Prej ni zaupal cesar svojim ministrom in dostikrat je poslušal brez njihove vednosti nasvete njihovih nasprotnikov. Taaffe pa je bil cesarjev zaupnik in izginilo je nasprotstvo med cesarjevo politiko in politiko ministrov. Cesar je posegal vedno redkeje sam v politično življenje.

Grof Taaffe je poizkušal, da zatre z izjemnim stanjem in procesi proti tajnim zvezam socialno demokracijo. Nasprotno pa je hotel zadovoljiti delavstvo z zakoni za delavsko varstvo, z bolniškim zavarovanjem in zavarovanjem proti nezgodam, ker je menil, da izpodnese s tako zakonodajo vse temelje socialno demokratične agitacije. To politiko je odobral tudi cesar. Večkrat je dejal cesar javno, da mu je za izredno zadoščenje, ker je Avstrija na polju zakonodaje za delavsko varstvo pred drugimi državami. Ta dejanski položaj je res veljal za kratek čas, a kmalu so nas prehiteli druge države. Cesarjevim svetovalcem se pač ni zdelo vredno, da bi mu poročali o napredku socialno politične zakonodaje v tujini.

Čeprav je bil Taaffejev režim tako sovražjen socialni demokraciji, vendar je prišel čas, ko je moral sprejeti njeno najnujnejšo zahtevo. Ko je izpodkopavala poostritev nacionalnih in socialnih nasprotij sistem Taaffejevega „železnega obroča“, ko je imel Taaffe v parlamentu največje težkoče, ko so demonstrirali delavci na cesti za enako volilno

pravico, tedaj je pridobil finančni minister Steinbach Taaffeju za načrt, da pomladi parlament z volilno reformo. Taaffe je izdejal l. 1893 reformo za volilno pravico, na katero je gotovo vplival tudi cesar. Njegov vpliv in vpliv nadvojvode Albrehta se kaže pri volilni reformi v tem, da je bila vezana volilna pravica na izpolnitev vojaške dolžnosti.

Ko je presenetil Taaffe državni zbor z volilno reformo, so se združili liberalci s fevdalci, nemškimi klerikalci in Poljaki, da preprečijo volilno reformo. Ta zveza nasprotnikov volilne reforme je spravila na površje ministristvo Windisehgrätz. Gospodom, ki so upropastili Taaffejevo ministristvo, ni bil cesar naklonjen. Koalicija je jela razpadati in cesarja so opozorili na gališkega deželnega predsednika Badenija, ki je vladal v Galiciji z „močno roko“. Badenija je poklical cesar l. 1896 k vladi. Badenijeva naloga je bila, da zopet upostavi Taaffejev sistem. Vlada naj bi se zopet opirala na „desnico“ — fevdalce, klerikalce, Čeha in Poljake — in zadrževala nemško liberalno levico, da ne pride k moči. Da pridobi Čeha za večino, je izdal Badeni znane jezikovne naredbe. S tem je izzval nemško obstrukcijo. Ko je hotel udušiti obstrukcijo s silo, so naskočili socialni demokratje predsedništvo. Polcija je udrila v parlament. Sedaj pa se je dvignilo dunajsko ljudstvo. 28. novembra 1897 so demonstrirali delavci in dijaki na Ringu... Cesar se je vrnil ta dan nepričakovano na Dunaj in odpustil Badenija. Vladanje desnice je bilo odpravljeno za vselej.

Od Badenija do volilne reforme.

Od l. 1860 do 1897 je obvladalo avstrijsko politiko nasprotje med „desnico“ in „levico“. „Desnico“ so tvorili fevdalci, klerikalci, Staročehi in Poljaki; „levico“ pa ustavovorni veleposestniki, liberalna buržvazija in z jožefinskim duhom prepojena birokracija. Na desnico so se opirali Goluchowski, Hohenwart, Taaffe in Badeni, na levico pa Schmerling, meščansko ministristvo in Auersperg. Samo za koalicijsko vlado Windisehgrätzovo stali obe skupini. Dokler je vladalo to nasprotstvo v avstrijski politiki, je zavzemal cesar napram strankam povsem določeno stališče. Njegove osebne simpatije so bile vedno pri vladah desnice, vlade levice je poklical le tedaj, kadar so to narekovali oziri na zunanjo politiko in razmerje moči.

Narodnostni boji, ki so sledili Badenijevemu padcu, so odpravili enkrat za vselej ta zgodovinska nasprotstva. Na mesto boja za nadvlado med levico in desnico so stopili sedaj narodnostni boji med Nemci in Čehi. Napram tem novim narodnostnim bojem ni zavzel cesar nikdar tako odločnega stališča kakor prej. Bolj odločno je nastopil cesar, če je menil, da je ogrožena enotnost armade. Prej je imel cesar za Čeha mnogo simpatij. Ko pa se je pričela med Čehi protimilitaristična propaganda od strani narodnih socialcev, je smatral cesar to radikalno gibanje za enotnost armade in vojaško disciplino zelo nevarno. To naziranje cesarjevo je bilo povod, da je podpiral Bienerthovo vlado, proti kateri so ostro nastopali Čehi. Tudi na Ogrskem se je pojavilo stremljenje, da se uvede v ogrski armadi mažarščina za poveljevanje. Takrat je

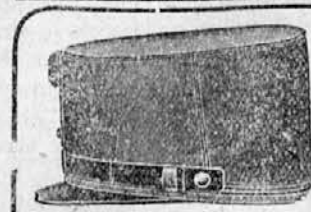
izdal cesar armadno povelje, kjer je dejal, da se „ne odreče nikdar pravici, ki so zagotovljene najvišjemu vojnemu gospodu. Skupna in enotna, kakršna je, naj ostane moja armada“. Ogrska neodvisna stranka se ni hotela ukloniti cesarjevi volji in ni hotela dovoliti višjega rekrutnega kontingenta brez mažarskega poveljevanja. Zato je cesar odsvolil ogrski parlament plemičev potom honvedske kompanije pod poveljstvom polkovnika Fabricija in vlada Fejervary-Kristoffyjeva je razglasila volilno reformo. Ko pa je bilo ustrahovano ogrsko plemstvo, se je napravil z opozicijo mir in Tiszova pest je izsilila brambno reformo, a plemstvu na ljubo so izdali volilno reformo. Boj za poveljevalni jezik v armadi ni privedel do volilne reforme na Ogrskem, pač pa v Avstriji. Cesar je priznal, da se ne sme več odrekati delavstvu enake volilne reforme, zlasti ne po revoluciji na Ruskem in tudi zato ne, ker je bila volilna reforma proglašena na Ogrskem kot kraljev program. Cesar je podelil volilnemu reformnemu načrtu Gautschove vlade sankcijo in je zastavil tudi svoj osebni vpliv, da od strani ovire.

Pred svetovno vojno.

Aneksija Bosne l. 1908 otvarja zadnje poglavje v tej tako burni zgodovini vladarstva. Notranja politika je postajala tudi v Avstriji vedno bolj odvisna od zunanje politike, že pod vlado Bienerthovo, še bolj pa pod vlado Stürgkhovo in na Ogrskem pod Tiszovo. Pri teh najmlajših zgodovinskih dogodkih je težko določiti cesarjev delež, prekratka doba nas loči še od nje. Po balkanski vojni in aneksijski krizi je predvladala v naši politiki vedno bolj mržnja do Srbije. Aehrenthal je vpostavil po tripolitanski vojni navidezno dobro razmerje z Italijo, vojna balkanskih držav s Turčijo nas je pripeljala večkrat na rob vojne, umor v Sarajevu je potem sprožil današnje grozote — vse to je še tako nepredelano, da danes ni mogoče izrekat končne sodbe. Usoda je hotela, da se je začelo vladanje Franca Jožefa v vihri revolucije in končalo v svetovnem požaru, vladanje, ki je bilo tako dolgo, da je v zgodovini brez primera.

Pogrebno društvo za uslužbence južne železnice v Inomestu naznanja svojim članom, da je sklenilo društveno vodstvo na svoji seji 18. nov., da se izplača družini vsakega umrlega člana prej ko slej K 1000.—. Zviša se le prispevek, ki znaša odslej K 125.

Izdajatelj in odgovorni urednik Josip Kopač.
Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

**Adalbert
Kassig**

Ljubljana,
Zdovška ulica.

Zavod za uniformo, krznar in izdelovalnik čepic priporoča svojo veliko zalogo vsake vrste uniformskih predmetov za železničarje, vojske, čepice, gumbe, rosete, žnore, piščalke in podobno. Čepice zimске in letne za strojevodje, kurje, d. v. raznih oblikah po najnižji ceni. — Izbira za točna.

Sodrugji železničarji!

Izšel je slovenski

Železničarski koledar

za leto 1917.

Poleg običajnih koledarskih vesti prinaša železničarski koledar tudi zanimiv pregled dela naše organizacije med vojno za slovenske železnice.

Koledar naročajte pri deželnem železničarskem tajništvu, Ljubljana, Šelenburgova ulica 10.

Trdno vezan velja 20.

☐ Vsak sodrug, ki želi koledar, naj hiti z naročilom, da ga drugače ne dobi ☐